

III. Особливості страхування окремих видів ризиків

Олександра Кологойда

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри господарського права
та господарського процесу Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-6929-3225>
Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/G-5740-2017>
a.kolohoida@icloud.com

Анастасія Прокопюк

помічниця судді Господарського суду м. Києва,
аспірантка Інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
(Київ, Україна)
p.anastasiia@i.ua

УДК 368.86+368.89

СТРАХУВАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДИРЕКТОРІВ І ПОСАДОВИХ ОСІБ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ УПРАВЛІННЯ АКЦІОНЕРНИМ ТОВАРИСТВОМ

АНОТАЦІЯ. Страхування цивільно-правової відповідальності директорів та посадових осіб товариства (*D&O*) є перспективним напрямом посилення економічної безпеки компанії.

У статті досліджено інститут страхування цивільно-правової відповідальності директорів і посадових осіб товариства, його історію виникнення, правову природу та виду належність, об'єкт страхування, страхові ризики й обмеження страхування, умови здійснення.

Визначено вид належність страхування *D&O* до страхування відповідальності та співвідношення страхування *D&O* зі страхуванням відповідальності перед третіми особами, відповідальності за невиконання або неналежне виконання договірних зобов'язань і професійної відповідальності.

Авторки визначили передумови та зміни до законодавства й тенденції формування судової практики, що актуалізують перспективи розвитку страхування *D&O*: впровадження доктрини “проникнення за корпоративну вуаль”, інституту похід-

ного позову, персональної відповідальності посадових осіб у випадку неплатоспроможності боржника.

Страховання *D&O* є комплексним видом страхування, що поєднує страхування договірної і деліктної відповідальності директорів, деліктної відповідальності компанії, та фінансових ризиків (витрат на захист).

Страховий поліс *D&O* може включати три програми: а) покриває відповідальність директорів; б) відшкодування компанії витрат, виплачених унаслідок дій її директорів; в) збитки компанії за позовами, пов'язаними з випуском цінних паперів.

Аналіз правової природи відносин, що виникають із заподіяння шкоди (збитків) товариству та третім особам у процесі виконання посадовими особами фідучіарних обов'язків, зумовили висновок, що відповідальність директорів за невиконання або неналежне виконання фідучіарних обов'язків перед компанією є корпоративною, а відповідальність перед третіми особами – деліктною. Класичний поліс страхування *D&O* покриває відповідальність перед третіми особами (з делікту).

Доктрина корпорації (дії директорів розглядаються як дії юридичної особи) часто вступає у протиріччя з концепцією відповідальності за делікт. Випадки порушення фідучіарних обов'язків, як правило, не покриваються полісом *D&O*. Страховики в цьому випадку можуть лише компенсувати витрати на захист. Інтереси кредиторів виходять на перший план, витісняючи інтереси акціонерів, коли компанія стає неплатоспроможною.

Проведене дослідження страхування цивільно-правової відповідальності директорів та посадових осіб товариства дало змогу авторкам сформулювати низку науково-практичних висновків і пропозицій до законодавства.

Ключові слова: корпоративна відповідальність; відповідальність директорів; страхування *D&O*.

Розвиток інституту корпоративної відповідальності директорів за прийняті ними рішення зумовлює набрання популярності таким механізмом захисту посадових осіб органів управління товариства, як страхування цивільно-правової відповідальності директорів і посадових осіб (*D&O – Directors & Officers Liability Insurance*).

Страховання *D&O* зумовлене особливостями правового регулювання відповідальності посадових осіб товариства за помилкові рішення чи недбалі дії (бездіяльність), що заподіяли шкоду товариству або третім особам: акціонерам, вкладникам банків та інвестиційних фондів, працівникам, кредиторам, клієнтам, контрагентам тощо (ст. 89 Господарського кодексу України (далі – ГК України)¹, ст. 63 Закону України “Про акціонерні товариства”²), виходом великого бізнесу на закордонні інвестиційні та фондові майданчики, структуруванням бізнесу з використанням іноземних юрисдикцій, наймом директорів-нерезидентів підприємствами енергетичного, нафтогазового секторів, телекомунікацій та банками. Воно є перспективним напрямом посилення економічної безпеки ком-

¹ Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. Ст. 144.

² Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>> (дата звернення: 16.06.2021).

панії, оскільки дає змогу компаніям компенсувати збитки від реалізації нетрадиційних видів загроз, які не покриває жоден інший вид страхування³.

Страхування *D&O* є видом страхування цивільно-правової відповідальності, призначеним для захисту директорів та інших посадових осіб товариства від відповідальності за ненавмисні (помилкові) дії в процесі корпоративного управління, випуску цінних паперів, нерозкриття або неповне розкриття інформації, помилки чи неточності у фінансовій звітності, інвестиційних деклараціях та проспектах емісії, необачні інвестиції та рішення при укладенні угод злиття і поглинання, неправильну оцінку інвестицій та угод; проведення закупівель без тендерів; недотримання порядку вчинення значних правочинів та правочинів із заінтересованістю; нерозумне витрачання коштів компанії; використання інсайдерської інформації або комерційної таємниці; порушення законодавства про захист економічної конкуренції, трудового законодавства (неправомірне звільнення працівників, расова, статева, вікова та інша дискримінація тощо), інтелектуальної власності, що призвели до заподіяння майнової шкоди товариству або третім особам.

Страхування *D&O* не поширене в Україні, що зумовлено особливостями правового регулювання трудових відносин.

З посадовою особою в товаристві укладається трудовий або цивільно-правовий договір (контракт) (статті 33, 51 Закону України “Про акціонерні товариства”).

Відповідно до ст. 130 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України)⁴ працівники несуть матеріальну відповідальність за пряму дійсну шкоду, заподіяну підприємству, установі, організації внаслідок порушення покладених на них трудових обов’язків лише в межах і порядку, передбачених законодавством, і за умови, коли така шкода заподіяна винними протиправними діями (бездіяльністю) працівника. На працівників не може бути покладена відповідальність за шкоду, яка належить до категорії нормального виробничо-господарського ризику, а також за шкоду, заподіяну працівником, що перебував у стані крайньої необхідності.

Лише з 1 червня 2014 р. набули чинності зміни до ч. 4 ст. 130, ч. 1 ст. 132 КЗпП України, які передбачили, що відповідальність працівників, які є посадовими особами, не обмежується середньомісячним заробітком і включає не тільки пряму дійсну шкоду, заподіяну з їх вини, а й не одержаний підприємством, установою, організацією прибуток. Однак норма, відповідно до якої матеріальна відповідальність понад середній місячний заробіток допускається лише у випадках, зазначених у законодавстві,

³ С Лаптев, Н Зачосова, ‘Страхування відповідальності керівництва суб’єктів господарювання як перспективний напрям посилення їх економічної безпеки’ (2011) 11 Ефективна економіка.

⁴ Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>> (дата звернення: 16.06.2021).

залишилася незмінною, як і перелік випадків повної матеріальної відповідальності, визначений у ст. 134 КЗпП України. На нашу думку, положення щодо відповідальності посадових осіб слід виключити з КЗпП України. Вона повинна регулюватись загальними нормами Цивільного кодексу України (далі – ЦК України)⁵ про цивільно-правову відповідальність з особливостями, визначеними нормами корпоративного права.

З 1 травня 2016 р. Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів”⁶ в Україні впроваджено похідний позов – право учасника (акціонера) товариства, якому належить 10 % і більше статутного капіталу товариства, на звернення до господарського суду у спорах про відшкодування збитків, завданих господарському товариству його посадовою особою (зокрема повноваження якої припинені), а відносини корпоративного управління впевнено посіли місце в складі корпоративних, а не трудових відносин, що актуалізувало питання цивільно-правової відповідальності посадових осіб і мінімізації можливих ризиків укладання договорів страхування. Ухвалення цього Закону, а також Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку”⁷, Кодексу України з процедур банкрутства⁸, змінили класичний підхід до обмеженості відповідальності учасників (акціонерів) за боргами товариства розміром їх частки в статутному капіталі.

Особливості страхування D&O досліджували у своїх працях Б. Блек⁹, О. Мальський¹⁰, О. Голева¹¹ в аспекті страхування відповідальності директорів в Англії і США, Л. Алексеєнко й О. Коваль в аспекті страхування директорів та посадових осіб компаній з управління активами від помилок або недбалості¹², С. Лаптев і Н. Зачосова¹³, О. Тарасенко¹⁴, О. Бродсь-

⁵ Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (дата звернення: 16.04.2021).

⁶ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту прав інвесторів: Закон України від 7 квітня 2015 р. № 289-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/289-19>> (дата звернення: 16.06.2021).

⁷ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку: Закон України від 16 липня 2015 р. № 629-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/629-19#Text>> (дата звернення: 16.04.2021).

⁸ Кодекс України з процедур банкрутства від 18 жовтня 2018 р. № 2597-VIII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>> (дата звернення: 16.04.2021).

⁹ Бернард Блек и другие *Правовое регулирование ответственности членов органов управления. Анализ мировой практики* (Альпина Паблишерз 2010) 333.

¹⁰ О Мальський, ‘Страхування відповідальності директорів. 15 років практики в Росії’, цитується за Лаптев, Зачосова (н 3).

¹¹ Е Голева, *Договор страхования ответственности директоров и менеджеров хозяйственных обществ в праве Англии и России: сравнительный анализ* (Проспект 2015) 168.

¹² Л. Алексеєнко, ‘Страхування відповідальності в інститутах спільного інвестування’ (2001) 15 *Вісник Тернопільської академії народного господарства* 43–7; О Коваль, *Проблеми становлення накопичувальної складової пенсійного забезпечення в Україні* (НІСД 2011) 42.

¹³ Лаптев, Зачосова (н 3).

¹⁴ Е Тарасенко, ‘Современные тенденции страхования ответственности директоров и должностных лиц’ <<https://ao-journal.ru/sovremennye-tendencii-strakovanij-otvetstvennosti-direktorov-i-dolzhnostnyk-lic-d-o>> (дата звернення: 16.04.2021).

ка¹⁵, Т. Ємельянова¹⁶ та ін. У дослідженнях розглядаються лише окремі аспекти вказаної вище проблематики, переважно на прикладі досвіду Англії, США, Росії.

Мета дослідження полягає в аналізі чинного законодавства, що регулює правові підстави корпоративної відповідальності й умови страхування цивільно-правової відповідальності директорів та посадових осіб і розробці пропозицій, з метою удосконалення нормативно-правового забезпечення розвитку інституту страхування *D&O* в Україні.

Сучасні тенденції страхування *D&O* відображають західний, переважно американський, підхід, який визначає розвиток цього виду страхування в усьому світі. Страхування *D&O* виникло в Англії, а в 30-х роках минулого століття вперше було застосовано у США, і лише у 60-х роках стало набувати популярності в Європі. Поліс страхування був розроблений британським брокером Мінетом як реакція на крах *Wall street*, наслідком якого була значна кількість позовів до директорів від розчарованих акціонерів і третіх осіб. У 1930 р. корпорація Ллойдс (*Lloyds*) вперше запропонувала страхування *D&O* для покриття ризиків у США, спричинених змінами до законодавства, внаслідок так званої великої депресії – Закони про цінні папери (*Securities Act of 1933, Securities Exchange Act of 1934*), Закон про інвестиційні компанії (*Investment Company Act of 1940*).

Інтерес до страхування *D&O* з'явився в кінці 60-х років минулого століття, коли директори почали нести персональну відповідальність за помилки у своїй діяльності, що викликало хвилю гучних судових процесів проти перших осіб компаній. Згідно з рішенням у справі *New York Dock Co v. McCollum*¹⁷ компанії не зобов'язані були компенсувати директорам так звані витрати на захист (*defense costs*), понесені у судових процесах за непрямыми позовами, навіть якщо рішення було прийняте на користь директора. У відповідь у законодавство штатів було включено норми про обов'язковість таких виплат для компаній, а компанії почали страхувати відповідальність директорів, щоб покрити судові витрати. Якщо в 1965 р. менше 10 % компаній мали поліс *D&O*, то у 1971 р. вже 70–80 % корпорацій придбали такий поліс¹⁸.

Значний вплив на розвиток страхування відповідальності директорів мало поширення у 80-х роках колективних позовів (*class actions*) у США на мільярди доларів, що стали найбільшою небезпекою для директорів компаній. До кінця 80-х років ринок *D&O* вступив у кризу рентабельності. У результаті в 1985–1986 рр. тільки три страховика пропонували

¹⁵ О Бродська, 'Особливості страхування відповідальності топ-менеджерів фінансових компаній' (2010) 10 *Фінансовий ринок України* 19–20.

¹⁶ Т. Ємельянова, 'Страхування цивільної відповідальності топ-менеджерів підприємств' (2011) 9 *Фінансовий ринок України* 21–2.

¹⁷ *New York Dock Co., Inc., v. McCollum*. July 19, 1939 <<https://casetext.com/case/new-york-dock-co-inc-v-mccollum>> (accessed: 16.04.2021).

¹⁸ Голева (н 11) 8.

покриття *D&O (Lloyds/London, AIG, Chubb)*; страхові внески збільшилися на 200 %; багаторазово збільшилися франшизи і, навпаки, зменшилися ліміти відповідальності; покриття стало більш обмеженим і зросла кількість виключень зі страхових випадків, спрямованих на зниження відповідальності страховиків.

1990-ті роки стали піковими за кількістю позовів за звинуваченнями у шахрайстві з цінними паперами, включаючи позови з *IPO*; 2000-тисячні – за позовами до інвестиційних банкірів, пов'язаними з падінням котирувань *NASDAQ*, компаній комп'ютерного бізнесу та телекомунікаційних операторів, банкрутствами великих корпорацій (*Enron, WorldCom, Adelphia, Xerox* та ін).

Судові рішення 1990-х років і реформа деліктного права вкотре перебудували страховий бізнес у сфері *D&O* (рішення Апеляційного суду дев'ятого округу про залишення в силі рішення Окружного суду у справі *Nordstrom inc v. Chubb Son inc.* (1995 р.)¹⁹ про покриття полісом *D&O* виплат за 7,5 млн позовом, пов'язаним із порушенням законодавства про цінні папери).

Під впливом реформи деліктного права договір еволюціонував: крім традиційних частин А (індивідуальне страхове покриття для директорів і менеджерів, що включає в себе захист від збитків, в тому числі оплату витрат на врегулювання претензій) і В (відшкодування понесених компанією витрат на оплату збитків за дії її директорів і менеджерів) у полісі з'явилася частина С, що передбачає покриття за позовами, поданими проти самої компанії (*Entity Cover* – покриття щодо позовів із цінних паперів), яке нині є невід'ємною частиною більшості договорів страхування відповідальності *D&O*²⁰.

Закон Сарбейнса – Окслі (*Sarbanes – Oxley Act of 2002*), який поширюється не тільки на публічні компанії США, а й на інші компанії, які випустили акції або боргові цінні папери, зареєстровані Комісією США з цінних паперів і бірж (*SEC*), значно розширив зону відповідальності і висунув нові вимоги до найманих менеджерів. З метою підвищення достовірності корпоративної звітності актом передбачена персональна відповідальність посадових осіб корпорацій за достовірність фінансової інформації і передбачене жорсткіше покарання керівників за недотримання вимог закону.

Страхування *D&O* в Англії отримало розвиток внаслідок внесення до Закону про компанії (*Companies Act, 1929*) поправки, яка полягала в тому, що будь-яке положення статуту про зняття з директорів відповідальності за умисне або недбале заподіяння шкоди компанії є нікчемним. Пізніше

¹⁹ *Nordstrom inc v. Chubb Son inc* (1995) <<https://casetext.com/case/nordstrom-inc-v-chubb-son-inc>> (accessed: 16.04.2021).

²⁰ Голева (н 11) 10, 12.

з огляду на ризиковість діяльності директорів і реальну можливість притягнення їх до відповідальності, законом була передбачена можливість компанії страхувати за свій рахунок відповідальність директорів (статті 232, 233 Закону про компанії 2006 р.). Однак кількість позовів в Англії порівняно менша, ніж у США, а страхування *D&O* переважно покриває витрати на врегулювання претензій (*defense costs*) і перестраховування ризиків в інших юрисдикціях (США).

Сьогодні в США, Англії та Європейському Союзу цей вид страхування найчастіше є обов'язковою складовою соціального пакета, який разом із страхуванням життя та здоров'я пропонується роботодавцем під час укладання трудового контракту з членами виконавчого органу компанії. Страхування відповідальності членів правління у Німеччині регулюється законом про договір страхування (*Versicherungsvertragsgesetz*²¹, § 149) як страхування відповідальності (*Haftpflichtversicherung*) і відповідно до Кодексу корпоративного управління Німеччини включається в договір, що укладається між товариством і членами правління, який затверджується наглядовою радою (§ 112 *AktG*²²). Придбати поліс страхування *D&O* для компанії дешевше, ніж виплачувати величезні компенсації за позовами, поданими проти директорів.

ГК України, ЦК України²³, Закон України “Про страхування”²⁴, які регулюють порядок здійснення страхової діяльності в Україні, не виділяють страхування цивільно-правової відповідальності директорів та посадових осіб, які здійснюють управління товариством як окремий вид страхування.

Відповідно до ст. 4 Закону України “Про страхування” предметом договору страхування можуть бути майнові інтереси, що не суперечать закону і пов'язані з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі (страхування відповідальності). Серед передбачених ст. 6 Закону України “Про страхування” видів страхування найбільш наближеним до зазначеного виду страхування є страхування відповідальності перед третіми особами. Однак об'єктом страхування за договором страхування відповідальності перед третіми особами є ризик цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну життю, здоров'ю або майну третіх осіб, а за договором страхування відповідальності за невиконання (неналежне виконання) договірних зобов'язань – відповідальність за порушення договірних зобов'язань.

²¹ *Versicherungsvertragsgesetz* (Insurance Contracts Act of 23 November 2007) <<https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=861>> (accessed: 16.04.2021).

²² *Aktengesetz* (Stock Corporation Act) vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089) <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/index.html> (accessed: 16.04.2021).

²³ Цивільний кодекс України (н 5).

²⁴ Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>> (дата звернення: 16.04.2021).

Відповідальність директорів за невиконання або неналежне виконання фідучіарних обов'язків перед компанією є корпоративною, а відповідальність перед третіми особами – деліктною. Класичний поліс страхування *D&O* покриває відповідальність перед третіми особами (з делікту). Товариство може застрахувати також власний ризик майнових втрат від дій директорів, а також управляючої компанії, яка виконує функції одноосібного виконавчого органу.

Це зумовлено тим, що у відносинах із третіми особами директори вступають від імені компанії; саме вона, набуваючи права й обов'язки, несе відповідальність за дії директорів, сплачує значні адміністративно-господарські штрафи та фінансові санкції.

Застрахованими особами за цим видом страхування є посадові особи товариства, які перебувають із товариством у корпоративних відносинах, а отже, не підпадають під дію обмеженої відповідальності, визначених нормами трудового права. Відповідно до сформованої практики може бути укладений договір про страхування відповідальності керівника компанії, членів ради директорів або наглядової ради та будь-якої посадової особи компанії, що виконує управлінські функції, власне самої компанії²⁵. Відповідальність директора як працівника компанії, агента, а не в статусі директора, не покривається полісом *D&O*²⁶. Суд може визнати директора відповідальним перед третьою особою, якщо мало місце так зване “прийняття на себе директором ризику відповідальності”. Здавалося б, договірний характер відповідальності директора в такому випадку не викликає сумнівів. Проте концепція “прийняття на себе відповідальності” була розроблена саме як делікт, що дає змогу ігнорувати доктрину корпоративної індивідуальності²⁷.

Вигодонабувачем за договором страхування директорів “*assurance de responsabilite*” може бути тільки особа, яка понесла збитки, пов'язані причинно-наслідковим зв'язком з діями застрахованої особи (наприклад, *art. 124–1, 124–3 Code des Assurances, France*²⁸).

Страхування відповідальності директорів не є страхуванням професійної відповідальності, оскільки застрахованими є посадові особи за критерієм статусу (посади), а не професійної належності, а об'єктом страхування – ризик настання відповідальності компанії, а не професійної відповідальності особи (аудитора, нотаріуса, арбітражного керуючого тощо).

²⁵ Алексєєнко (н 12).

²⁶ R Merkin, ‘Directors and officers insurance and the global financial crisis’ (2009) 118 *Journal of the British Insurance Law Association* 2–42.

²⁷ *Hedley Byrne v Heller* (1964) A C 465 (H.L.); *White v Jones* (1995) 2 AC 207, (1995) 1 All ER 691; *Customs and Excise Commissioners v. Barclays Bank* (2005A) Part 4 Case 5 (CAEW) та ін.

²⁸ *Code des Assurances*, 1956 <<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006073984>> (accessed: 16.04.2021).

Страховим ризиком у страхуванні *D&O* є настання відповідальності директора і понесення ним або компанією матеріальних витрат внаслідок:

- а) подання претензії (позову) потерпілим або органом державної влади;
- б) притягнення директора до відповідальності за професійну недбалість за рішенням суду або іншого компетентного органу;
- в) відшкодування компанією збитків, нанесених третім особам внаслідок професійної недбалості директора;
- г) настання відповідальності компанії, пов'язаної з випуском цінних паперів²⁹.

Під професійною недбалістю розуміють невідповідність стандартам обачності (*standards of care*), яких можна очікувати від середньостатистичного компетентного і професійного співробітника³⁰.

Поліс *D&O* працює за принципом “страхування всіх ризиків” і залежно від обраного страхового покриття може передбачати відшкодування як витрат (збитків) директорів та посадових осіб, так і витрат (збитків) компанії, яких вона зазнала внаслідок дій/бездіяльності такої посадової особи.

Аналіз практики страхових компаній свідчить, що договір страхування цивільно-правової відповідальності посадових осіб покриває відшкодування:

- шкоди (збитків) і судових витрат, належних до відшкодування на підставі рішення суду або обґрунтованої письмової вимоги (претензії), узгодженої страховиком;
- втрати вартості акцій внаслідок неправомірних дій застрахованої особи;
- шкоди, завданої застрахованою особою честі, гідності та діловій репутації третьої особи;
- судових витрат, витрат на надання правової допомоги щодо розслідування обставин події, збирання доказів, ведення переговорів, врегулювання претензій, представництво в судах та інших державних органах,
- витрат на захист під час провадження щодо екстрадиції застрахованої особи, обмеження щодо активів і волі застрахованої особи;
- витрат на внесення застави як запобіжного заходу і судові запобіжні заходи цивільного характеру щодо кожної застрахованої особи;
- витрат на пом'якшення наслідків – обґрунтовані та необхідні платежі потенційним позивачам із метою зменшити кінцеву суму цивільно-правової відповідальності застрахованої особи;
- витрат на відновлення ділової репутації застрахованої особи;

²⁹ Голева (н 11) 97.

³⁰ Digby Charles Jess, *The Insurance of Professional Negligence Risks: Law and Practice* (Butterworths 1989) 7.

– витрат на необхідну психологічну допомогу, тренінги для подолання кризи застрахованої особи в разі підтвердженої хвороби, пов'язаної зі стресом, який викликаний претензією;

– вартість оренди автомобіля аналогічної моделі тої ж категорії, якщо застрахована особа, протягом періоду страхування, має право на необмежене приватне використання автомобіля страхувальника в рамках її пакету винагороди і таке право було втрачено внаслідок претензії/позову.

Вказані витрати, зокрема судові, хоча і пов'язані з відшкодуванням збитків, але відповідальністю не є, а мають компенсаційний характер. Страховик зобов'язаний сплатити ці суми, навіть якщо поданий позов або розслідування не підпадають під страховий випадок (наприклад, директор звинувачується в умисному правопорушенні). Страхування судових витрат, по суті, є самостійним видом страхування – *legal expenses insurance (LEI-insurance)*.

Отже, страхування D&O є комплексним видом страхування, що поєднує страхування договірної і деліктної відповідальності директорів, деліктної відповідальності компанії, та фінансових ризиків (витрат на захист).

Доктрина корпорації (дії директорів розглядаються як дії юридичної особи) часто вступає в протиріччя з концепцією відповідальності за делікт. Випадки порушення фідучіарних обов'язків, як правило, не покриваються полісом D&O. Страховики у цьому випадку можуть лише компенсувати витрати на захист. Так само обов'язок брати до уваги інтереси співробітників директори несуть перед компанією, а не перед працівниками, тому для директорів не виникає ризику відповідальності і поліс D&O не діє. В окремих випадках суди застосовують процедуру “зняття корпоративної вуалі” або встановлюють, що дії директорів не є діями компанії. У більшості випадків відшкодування за полісом D&O покриває лише судові витрати і претензій, подані до директорів у разі неплатоспроможності компанії³¹.

Директори не несуть обов'язки перед кредиторами, але повинні враховувати їхні інтереси при виконанні обов'язків перед компанією. Компанія несе перед кредиторами обов'язок зберігати майно недоторканим і доступним для погашення її боргів. Директори повинні гарантувати компанії і кредиторам, що управління справами здійснюється належним чином і майно не присвоюється і не використовується директорами на свою користь і на шкоду кредиторам³². Інтереси кредиторів виходять на перший план, витісняючи інтереси акціонерів, коли компанія стає неплатоспроможною. У межах процедури ліквідації

³¹ C Baxter, 'Demystifying D&O Insurance' [1995] 15 (4) Oxford Journal of Legal Studies 545; Голева (н 11) 32.

³² Winkworth v. Edward Baron Development Co. Ltd (1986) 1 WLR 1512 at 1516.

арбітражний керуючий повинен захищати інтереси кредиторів і може подати позов до директорів, які діяли на шкоду компанії, її членам і кредиторам³³.

Законодавство зарубіжних країн, як правило, передбачає необхідність авансування судових витрат до ухвалення остаточного рішення у справі. Страховик починає оплачувати витрати на захист посадової особи (експертиза, послуги адвокатів тощо) з моменту пред'явлення претензії, незалежно від результату врегулювання чи вирішення спору, яке може тривати роками. Це дає змогу застрахованим директорам компанії одержувати кваліфіковану юридичну допомогу з початку конфлікту нарівні з обвинуваченням та незалежно від того, чи будуть вони в результаті розгляду зобов'язані відшкодувати збитки або пред'явлена претензія виявиться необґрунтованою.

Для настання страхового випадку за полісом *D&O* необхідна сукупність юридичних фактів:

- 1) наявність обов'язку директора перед іншою особою;
- 2) неправомірна дія³⁴, вчинена директором при виконанні своїх обов'язків;
- 3) матеріальні збитки, нанесені третім особам або компанії внаслідок професійної недбалості директора;
- 4) подання потерпілим вимоги про відшкодування шкоди і необхідність несення витрат на захист внаслідок подання такої вимоги.

Суди дотримуються правової позиції, вперше викладеної в рішенні у справі *Post Office v. Norwich Union Fire Insurance Society Ltd*³⁵: страховальник вважається таким, що зазнав збитків, у контексті страхування відповідальності, якщо встановлено наявність і ступінь його матеріальної відповідальності в судовому рішенні, рішенні арбітражу або укладеній страховальником і потерпілим угоді³⁶. До цього моменту страховий випадок не вважається подією і страховик не зобов'язаний виплачувати страхове відшкодування. Аналогічної позиції дотримується О. Голева³⁷, І. Шинкаренко³⁸, додатково передбачаючи страховим випадком для компенсації витрат на врегулювання і судових витрат сам факт пред'явлення претензії. Інші автори вважають такий момент настання відповідальності, який

³³ Голева (н 11) 31.

³⁴ У полісі *Lloyds* неправомірна дія визначається як будь-яка фактично існуюча або осудна винна дія або бездіяльність директора. Це поняття не включає шахрайські дії, навмисну або кримінально карну поведінку.

³⁵ *Post Office v. Norwich Union Fire Insurance Society Ltd* (1967) <<https://www.i-law.com/ilaw/doc/view.htm?id=146022>> (accessed: 16.04.2021).

³⁶ Mance LJ, Iain Goldrein, Robert Merkin (ed), *Insurance Disputes* (Informa Professional 2003) 343–4.

³⁷ Голева (н 11) 119, 120, 124.

³⁸ І Шинкаренко, *Страхування відповідальності* (Анкіл 2006) 330–1.

збігається із заподіянням шкоди (збитків)³⁹, настання відповідальності та пред'явлення претензії⁴⁰.

Множинні претензії/позови, причинно пов'язані або взаємопов'язані єдиною неправильною професійною дією або поведінкою застрахованої особи, відшкодовуються у межах одного ліміту відповідальності, з однократним застосуванням франшизи.

Не підлягають відшкодуванню:

- витрати на заробітну плату, комісію, винагороди, компенсації, премії, гонорари, бонуси, виплати, збори та інші втрачені форми оплати праці;

- податки, штрафні санкції, непрямі фінансові збитки, втрачена вигода;

- витрати, понесені в зв'язку з вилученням, відкликанням, видаленням або утилізацією продукції або програмного забезпечення через відомий або підозрюваний дефект, недолік, витрати, понесені у зв'язку з приведенням продукції або діяльності відповідно до норм законодавства (відповідальність за якість продукції і послуг);

- відповідальність за особистим гарантіям або зобов'язаннями;

- наклеп, заподіяння моральної шкоди, тілесних ушкоджень, психологічні травми, захворювання або смерть будь-якої особи, шкода діловій репутації;

- пошкодження або знищення майна;

- збитки, що випливають із наданих послуг (наприклад: відповідальність компанії з управління активами, фондами, продаж/купівля активів від імені фонду, надання консультацій інвесторам фонду, банківські, фінансові послуги), виконаних робіт, послуг або виготовлених, перероблених товарів, що продаються або розробляються страхувальником;

- шахрайські або зловмисні дії застрахованої особи, умисне заподіяння шкоди, дії, вчинені з особистою вигодою застрахованої особи;

- відповідальність, пов'язана із забрудненням навколишнього середовища, ризики, пов'язані з ядерною енергією;

- збитки, які випливають з обставин, претензій або позовів, заявлених, розпочатих або відомих страхувальнику до дати укладання договору;

- збитки, пов'язані з розміщенням цінних паперів, крім випадків, коли такий ризик включено до полісу страхування;

- страхові випадки за ризиками, що настали на території Автономної Республіки Крим, Луганської та Донецької областей, не підконтрольних українській владі;

³⁹ Ю Фогельсон, *Страховое право: теоретические основы и практика применения* (НОРМА ИНФРА М 2012) 450.

⁴⁰ В Тимофеев, 'Проблемы исполнения обязательств по страхованию' (автореф дис канд юрид наук, 1997) 22; В Белых (ред), *Страховое право России: учебное пособие* (Норма 2009) 284.

– ризики, пов’язані з тероризмом, воєнними діями або військовими операціями, громадянською війною, військовим заколотом, повстанням, революцією, бунтом, захопленням влади, військовим станом, мародерством або розбоєм, включаючи наслідки страйку, локауту, бунту, громадянського заворушення, заколоту, конфіскації, націоналізації, реквізиції;

– вимоги інших директорів або акціонера, який володіє 10 % і більше акцій товариства.

Поліс *D&O* має обмежену дію в частині способів захисту міноритарних акціонерів, проте в разі подання похідного позову наявність даного поліса може виявитися дуже важливою. Основним питанням є статус особи, до якої подається позов – директор або мажоритарний акціонер. У приватних компаніях мажоритарні акціонери виконують і функції директорів. Якщо особа притягується до відповідальності в ролі мажоритарного акціонера, покриття *D&O* не поширюватиметься на цей випадок. Однак, якщо предметом позову є притягнення до відповідальності директорів за перешкодження компанії в поданні позову, поліс *D&O* буде діяти⁴¹.

За законодавством України та зарубіжних країн страхування проти-правних інтересів не допускається. Відповідно до ст. L 113-1 Страхування кодексу Франції (*Code des Assurances*) договором страхування дозволено покривати тільки збитки, що виникають із недбалої поведінки, а не навмисних дій (правопорушення). Закон Німеччини про договір страхування (*Versicherungsvertragsgesetz*, § 152) зі страхового покриття виключає шахрайство, інші злочини і кримінальні правопорушення директорів і посадових осіб.

Страховик звільняється від виплати страхового відшкодування, якщо страховий випадок настав внаслідок умисного наміру страхувальника або застрахованої особи. Як зазначає А. Філатов, поліс *D&O* – це не індульгенція і не гарантія, що звільняє директора від будь-якої відповідальності. Якщо в результаті розгляду справи в суді буде доведено, що директор своїми діями (бездіяльністю) завдав компанії збитків через власну халатність або навмисно (діючи у власних інтересах або в інтересах третіх осіб), то суму штрафу і судових витрат доведеться відшкодувати стороні, що визнана винною (директору, компанії). Судові витрати, покриті договором страхування, повинні бути відшкодовані цією особою страховій компанії⁴². Якщо ж буде доведено, що збитки спричинені діями директорів ненавмисно, а внаслідок кон’юнктури ринку, і що директори ставилися до своїх обов’язків відповідально і сумлінно, то стра-

⁴¹ Голева (н 11) 80.

⁴² Блэк (н 9) 252.

хова компанія в межах ліміту відповідальності, встановленого полісом, компенсує судові витрати та суму компенсації постраждалій стороні⁴³.

Корпоративне право США (*Model Business Corp. Act*) і більшості штатів, Закон про цінні папери (*17 CFR §230.461 (c) (2006)*) не визначають обов'язкові умови страхування відповідальності директорів і посадових осіб. Однак закон штату Нью-Йорк вимагає мінімальну франшизу до 5 000 дол. на страховий випадок. Забороняється надавати страхове покриття за позовами, підставою яких є кримінальне правопорушення, умисна шахрайська неправомірною поведінка, і за позовами з обвинуваченням осіб в отриманні будь-якої особистої вигоди або переваг, на які вони не мають законного права⁴⁴, а також коли результат суперечить суспільній політиці, наприклад, у справах про порушення директором норм глави 11 Закону про цінні папери, що передбачає обов'язок відшкодування прибутку, отриманого шляхом шахрайського випуску акцій⁴⁵.

Страхова сума може становити до 5 млн дол. США. Страховий тариф зазвичай становить близько 10 % від страхової суми (ліміту відповідальності), що також не сприяє розвитку цього виду страхування, оскільки мажоритарний власник психологічно не готовий сплачувати значні кошти за помилки несумлінного керівника. Страхові тарифи залежать від категорії страхувальника та застрахованої особи, специфіки діяльності компанії, форми власності, кваліфікації і досвіду роботи в сфері корпоративного управління, ділової репутації, фінансових показників діяльності компанії, міжнародного рейтингу, стажу керівника, наявності позовів, пред'явлених у зв'язку зі здійсненням його професійної діяльності, інших факторів, що мають значення для визначення ймовірності настання страхового випадку.

Відповідальність директорів фінансових установ – найбільш ризикований сегмент страхування D&O. Вітчизняне законодавство містить досить значний перелік обов'язків керівників банків та небанківських фінансових установ, професійних учасників фондового ринку, та норм, що дають змогу постраждалим (клієнтам, вкладникам, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб) неплатоспроможних фінансових установ вимагати компенсації заподіяних збитків.

Важливе значення має період страхування, який не тотожний строку дії договору, оскільки застраховані збитки можуть бути заявлені після закінчення строку дії договору. Страхові компанії можуть передбачити

⁴³ А Филатов, 'Будет страхование ответственности директоров – появятся и иски к ним' <http://www.vedomosti.ru/finance/analytics/22418/budet_strahovanie_otvetstvennosti_direktorov_poyavyatsya> (дата звернення: 16.04.2021).

⁴⁴ William Knepper and others, *Liability of Corporate Officers and Directors* (Matthew Bender 2005); *Kroeger et al, Directors and Officers Liability: Prevention, Insurance and Indemnification* (Law Journal Press 2003).

⁴⁵ Joseph Monteleone, 'Directors' and Officers' Liability and Insurance: The Emerging Hot Issues' (2003) *The Risk Report*. Int'l Risk Mgmt. Inst.; James Denison, 'Anticipated Coverage Issues Arising from Securities Actions Seeking Return of Ill-Gotten Gains' (2005) 33 *Securities Regulation Law Journal* 162.

в договорі розширений період для надання повідомлення про страховий випадок (ретроактивна дата) з метою забезпечення страхового захисту за претензіями, які заявлені до початку строку дії договору страхування та після його закінчення. Це особливо актуально щодо непролонгованих договорів страхування, які покривають збитки протягом життя застрахованих осіб, які вийшли на пенсію, у відставку або щодо яких страхувальник припиняє або не поновлює контракт, за події, що настали протягом строку дії договору, а претензії заявлені в межах строку позовної давності.

Ретроактивна дата не застосовується, якщо в період дії договору відбулося перетворення (реорганізація) страхувальника, внаслідок якої:

- страхувальник не є компанією- правонаступницею, або продаж усіх або практично всіх її активів будь-якій іншій фізичній чи юридичній особі або групі фізичних чи юридичних осіб, що діють спільно; або
- будь-яка фізична, юридична особа або група фізичних або юридичних осіб, що діють спільно, набувають контролю над страхувальником; або
- розпочато процедуру банкрутства, ліквідації, призначення арбітражного керуючого, ліквідатора або адміністратора страхувальника.

Постановою Кабінету Міністрів України від 4 липня 2018 р. № 535 затверджено Порядок добровільного страхування відповідальності керівників та членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі (далі – Порядок)⁴⁶, який визначає порядок укладання договорів страхування відповідальності за збитки, завдані підприємству, товариству їх діями або бездіяльністю під час виконання ними своїх повноважень. Дія Порядку не поширюється на суб'єктів, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, порушено провадження про банкрутство.

Рішення про укладення договору страхування приймають суб'єкт управління об'єктами державної власності, до сфери управління якого належить підприємство, загальні збори товариства або наглядова рада, якщо це передбачено статутом підприємства, товариства. У рішенні визначається максимальний розмір витрат на сплату страхової премії, що відповідає витратам на страхування, передбаченим у бюджеті банку/ фінансовому плані підприємства, товариства, затвердженому в установленому порядку.

⁴⁶ Про затвердження Порядку добровільного страхування відповідальності керівників та членів наглядових рад державних унітарних підприємств та господарських товариств, у статутному капіталі яких більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі: Постанова Кабінету Міністрів України від 4 липня 2018 р. № 535 <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/535-2018-%D0%BF#Text>> (дата звернення: 16.04.2021).

Предметом договору страхування згідно з Порядком є майнові інтереси страхувальника, що не суперечать закону та пов'язані з обов'язком особи, відповідальність якої застрахована, відшкодувати завдані нею збитки страхувальнику внаслідок дій або бездіяльності, під час виконання нею своїх повноважень як керівника або члена наглядової ради у зв'язку з пред'явленням обґрунтованої претензії страхувальником. Отже, йдеться не про класичний поліс *D&O*, а про страхування договірної відповідальності.

Страховим ризиком є вчинення дій або бездіяльність особи, відповідальність якої застрахована, під час виконання нею своїх повноважень як керівника або члена наглядової ради підприємства, товариства, внаслідок яких можуть бути завдані збитки страхувальнику, а саме:

- провадження інвестиційної діяльності, яка призвела до збитків страхувальника;
- висловлювання і заяви від імені страхувальника, які негативно вплинули на ділову репутацію страхувальника та призвели до збитків;
- розголошення службової і конфіденційної інформації та комерційної таємниці, що призвело до збитків страхувальника;
- укладення від імені страхувальника угод, зокрема і тих, у яких є особиста заінтересованість, які призвели до пред'явлення претензій третіми особами та, як наслідок, збитків страхувальника;
- завдання збитків власникам під час проведення процедур реорганізації та ліквідації підприємства, товариства й організацій, управління якими здійснюють підприємство, товариство;
- оприлюднення фінансової звітності, яка містить недостовірну інформацію та призвела до збитків страхувальника;
- інші дії, що призвели до збитків страхувальника, на підставі яких і виключно у зв'язку з виконанням повноважень як керівника або члена наглядової ради пред'являється претензія, що зазначена у договорі страхування. Цей перелік не є вичерпним і може бути розширений у договорі страхування.

Не є страховим випадком:

- 1) події, ризик настання яких застраховано відповідно до інших обов'язкових або добровільних видів страхування;
- 2) навмисні дії особи, відповідальність якої застрахована, якщо вони були спрямовані на настання страхового випадку, крім дій, пов'язаних із виконанням ними громадянського чи службового обов'язку, вчинених у стані необхідної оборони (без перевищення її меж) або щодо захисту майна, життя, здоров'я, честі, гідності та ділової репутації;
- 3) нараховані підприємству, товариству штрафи, пеня;
- 4) інші випадки, визначені за домовленістю сторін у договорі.

Факт настання страхового випадку, а також розмір збитків, які підлягають відшкодуванню, підтверджуються судовим рішенням, яке набрало законної сили, а за відсутності судового спору між сторонами (досудове врегулювання) – на підставі наданих страхувальником документів, що підтверджують факт настання події і свідчать про розмір завданих збитків.

Договір страхування передбачає відшкодування збитки, завданих керівником або членом наглядової ради страхувальнику, які на момент настання страхового випадку не займають посаду керівника або не є членом наглядової ради, але займали ці посади на момент вчинення дій або бездіяльності в період дії договору страхування, а також розширений період для отримання страхового відшкодування – один рік від дати закінчення строку дії договору, який застосовується щодо заявлених претензій, які виникають з факту настання страхового випадку, який мав місце протягом строку дії договору страхування, про що страхувальник своєчасно повідомив страховика.

У зарубіжній практиці поліси *D&O* вже довели свою ефективність як своєрідна “гарантія від помилок” при ухваленні бізнес-рішень.

Удосконалення вітчизняного корпоративного законодавства потребує включення в закон правових норм, що передбачають обов’язкове страхування цивільно-правової відповідальності посадових осіб органів управління товариства за його рахунок. Це дасть змогу не тільки гарантувати повне відшкодування збитків товариству, а й зробить неефективною існуючу практику управління товариствами номінальними директорами, які у разі подання претензії/позову заявлять про свою неплатоспроможність.

Поліс страхування *D&O* відповідає і інтересам акціонерів (учасників) господарських товариств, оскільки дає впевненість у захищеності бізнесу та мінімізації істотних підприємницьких ризиків; надає відшкодування понесених товариством витрат, пов’язаних із захистом посадових осіб господарських товариств, підвищує рівень корпоративного управління і привабливість товариства при залученні до управління висококваліфікованих директорів⁴⁷.

Однак необхідно враховувати, що витіснення цивільної відповідальності посадових осіб інститутом страхування при відсутності страхової культури у вітчизняному суспільстві може призвести не до посилення захисту потерпілих, а, навпаки, до її послаблення, бо в розрахунку на страхування своєї відповідальності особа поводить більш безтурботно та необачно, а отже, і більш соціально небезпечно, що зумовлює необ-

⁴⁷ И Турбина, ‘Страхование ответственности исполнительных органов хозяйственного общества как эффективный механизм их защиты’ в *Актуальные проблемы права: материалы III Междунар. науч. конф.* (Буки-Веди 2014) 74–6.

хідність посилення адміністративної, кримінальної та дисциплінарної відповідальності.

Висновки. Страхування *D&O* є комплексним видом страхування, що поєднує страхування договірної і деліктної відповідальності директорів, деліктної відповідальності компанії, та фінансових ризиків (витрат на захист). Страхування відповідальності директорів не є страхуванням професійної відповідальності, оскільки застрахованими є посадові особи за критерієм статусу (посади), а не професійної належності, а об'єктом страхування – ризик настання відповідальності компанії, а не професійної відповідальності особи.

Застрахованими особами є посадові особи товариства, які перебувають із товариством у корпоративних відносинах, а отже, не підпадають під дію обмеженої відповідальності, визначених нормами трудового права.

Страховим ризиком у страхуванні *D&O* є настання відповідальності директора і понесення ним або компанією матеріальних витрат внаслідок: а) подання претензії (позову) потерпілим або органом державної влади; б) притягнення директора до відповідальності за професійну недбалість за рішенням суду або іншого компетентного органу; в) відшкодування компанією збитків, нанесених третім особам унаслідок професійної недбалості директора; г) настання відповідальності компанії, пов'язаної з випуском цінних паперів.

Пропонуємо доповнити ст. 63 Закону України “Про акціонерні товариства” (ст. 86 проекту Закону від 25 листопада 2019 р. № 2493 “Про акціонерні товариства”⁴⁸) нормою, яка передбачає обов'язок акціонерного товариства укласти договір страхування відповідальності особи, яка займає посаду одноосібного або колегіального виконавчого органу, членів Наглядової ради товариства, об'єктом страхування за яким є ризик цивільно-правової відповідальності посадової особи за заподіяння збитків третім особам, акціонерам, власникам емісійних цінних паперів товариств та/або самому товариству внаслідок їхніх необережних дій або бездіяльності (професійної недбалості) при виконанні фідучіарних обов'язків та ризик понесення витрат неврегулювання збитків та/або судових витрат.

Істотні умови договору страхування затверджуються загальними зборами або наглядовою радою товариства відповідно до статуту товариства.

⁴⁸ Проект Закону про акціонерні товариства від 25 листопада 2019 р. № 2493 <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468> (дата звернення: 16.04.2021).

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Digby C, *The Insurance of Professional Negligence Risks: Law and Practice* (Butterworths 1989) (in English).
2. Knepper W and others, *Liability of Corporate Officers and Directors* (Matthew Bender 2005) (in English).
3. Kroeger et al, *Directors and Officers Liability: Prevention, Insurance and Indemnification* (Law Journal Press 2003) (in English).
4. Bljek B i drygie, *Pravovoe regulirovanie otvetstvennosti chlenov organov upravlenija. Analiz mirovoj praktiki* (Al'pina Pablishez 2010) (in Russian).
5. Fogel'son Ju, *Strahovoe pravo: teoreticheskie osnovy i praktika primenenija* (NORMA INFRA M 2012) (in Russian).
6. Goleva E, *Dogovor strahovanija otvetstvennosti direktorov i menedzherov hozjajstvennyh obshhestv v prave Anglii i Rossii: sravnitel'nyj analiz* (Prospekt 2015) (in Russian).
7. Koval O, *Problemy stanovlennia nakopychuvalnoi skladovoi pensiinoho zabezpechennia v Ukraini* (NISD 2011) (in Ukrainian).
8. Shinkareko I, *Strahovanie otvetstvennosti* (Ankil 2006) (in Russian).

Edited books

9. Mance L J, Goldrein I, Merkin R (ed), *Insurance Disputes* (Informa Professional 2003) (in English).
10. Belyh V (red), *Strahovoe pravo Rossii: uchebnoe posobie* (Norma 2009) (in Russian).

Journal articles

11. Baxter C, 'Demystifying D&O Insurance' [1995] 15 (4) Oxford Journal of Legal Studies 545 (in English).
12. Denison J, 'Anticipated Coverage Issues Arising from Securities Actions Seeking Return of Ill-Gotten Gains' (2005) 33 Securities Regulation Law Journal 162 (in English).
13. Merkin R, 'Directors and officers insurance and the global financial crisis' (2009) 118 Journal of the British Insurance Law Association 2–42 (in English).
14. Monteleone J, 'Directors' and Officers' Liability and Insurance: The Emerging Hot Issues' (2003) The Risk Report. Int'l Risk Mgmt. Inst. (in English).
15. Alekseienco L, 'Strakhuvannia vidpovidalnosti v instytutakh spilnoho investuvannia' (2001) 15 Visnyk Ternopil'skoi akademii narodnoho hospodarstva 43–7 (in Ukrainian).
16. Brodska O, 'Osoblyvosti strakhuvannia vidpovidalnosti top-menedzheriv finansovykh kompanii' (2010) 10 Finansovyj rynek Ukrainy 19–20 (in Ukrainian).
17. Laptiev S, Zachosova N, 'Strakhuvannia vidpovidalnosti kerivnytstva sub'iektiv hospodariuvannia yak perspektyvnyi napriam posylennia yikh ekonomichnoi bezpeky' (2011) 11 Efektyvna ekonomika (in Ukrainian).
18. Yemelianova T, 'Strakhuvannia tsyvilnoi vidpovidalnosti top-menedzheriv pid-priemstv' (2011) 9 Finansovyj rynek Ukrainy 21–2 (in Ukrainian).

Conference papers

19. Turbina I, 'Strahovanie otvetstvennosti ispolnitel'nyh organov hozjajstvennogo obshhestva kak jeffektivnyj mehanizm ih zashhity' v *Aktual'nye problemy prava: materialy III Mezhdunar. nauch. konf.* (Buki-Vedi 2014) 74–6 (in Russian).

Theses

20. Timofeev V, 'Problemy ispolnenija objazatel'stv po strahovaniju' (avtor'ef dis kand jurid nauk, 1997) (in Russian).

Websites

21. Aktiengesetz (Stock Corporation Act) vom 6. September 1965 (BGBl. I S. 1089) <https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_aktg/index.html> (accessed: 16.04.2021) (in English).
22. Filatov A, 'Budet strahovanie otvetstvennosti direktorov – pojavjatsja i iski k nim' <http://www.vedomosti.ru/finance/analytics/22418/budet_strahovanie_otvetstvennosti_direktorov_poyavyatsya> (accessed: 16.04.2021) (in Russian).
23. Tarasenko E, 'Sovremennye tendencii strahovanija otvetstvennosti direktorov i dolznostnyh lic' <<https://ao-journal.ru/sovremennye-tendencii-strakovanij-otvetstvennosti-direktorov-i-dolznostnyk-lic-d-o>> (accessed: 16.04.2021) (in Russian).

Oleksandra Kolohoida
Anastasiia Prokopiuk

INSURANCE OF CIVIL LIABILITY OF DIRECTORS
AND OFFICIALS MANAGING THE JOINT-STOCK COMPANY

ABSTRACT. Directors & officers liability insurance (D&O) is a promising area of the company economic security strengthening.

The article is devoted to the D&O as an institute of civil liability insurance, its history, legal nature and type of affiliation, the object of insurance, insurance risks and restrictions of insurance, conditions of implementation.

The specific affiliation of D&O insurance to liability insurance and the ratio of D&O insurance to third party liability insurance, liability for non-performance or improper performance of contractual obligations and professional liability are determined.

The authors identified the preconditions and changes to the legislation and trends in case law, which update the prospects for the D&O insurance development: the introduction of the doctrine of "piercing the corporation veil", the institution of derivative lawsuits, personal liability of officials in case of insolvency of the debtor.

D&O insurance is a complex type of insurance that combines insurance of contractual and tort directors liability, company tort liability, and financial risks (protection costs).

D&O insurance policy can include three programs: a) covers the liability of directors; b) reimbursement of the company for expenses paid as a result of the actions of its directors; c) losses of the company on lawsuits related to the issue of securities.

Analysis of the legal nature of damage (loss) to the company and third parties in the process of performing fiduciary duties by officials, led to the conclusion that the responsibility of directors for non-performance or improper performance of fiduciary duties to the company is corporate, and liability to third parties – tort. The classic D&O insurance policy covers liability to third parties (by tort).

The doctrine of a corporation (the actions of directors are seen as the actions of a legal entity) often contradicts the concept of liability for tort. Cases of fiduciary liability are usually not covered by the D&O policy. Insurers in this case can only reimburse the cost of protection. The interests of creditors become paramount, displacing the interests of shareholders, when the company becomes insolvent.

The study of D&O allowed the authors to identify a number of scientific and practical conclusions and proposals for legislation.

KEYWORDS: corporate responsibility; directors' responsibility; D&O insurance.